

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, заочного та дистанційного навчання

Кафедра практичної психології

**ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ
ГОСТРУ ТРАВМУ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»

Дмитра ХОМЕНКА

4 курсу заочної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

Науковий керівник

кандидат психологічних наук

Петро КОЗИРА

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент

Ольга УГРИН

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«10» квітня 2022 р., протокол № 10

Завідувач кафедри практичної психології

кандидат психологічних наук

_____ **Галина ОДИНЦОВА**

Львів

2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ	6
1.1. Особливості мотиваційної сфери особистості, її основні характеристики, структура і параметри.....	6
1.2. Теорії мотивації та їх характеристики.....	10
1.3. Зовнішня та внутрішня мотивації особистості, їх поняття, суть та специфіка.....	13
Висновки до Розділу І.....	16
РОЗДІЛ ІІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАВМУЮЧОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ	17
2.1. Поняття та особливості травмуючої ситуації.....	17
2.2. Особливості поняття психологічної травми.....	20
Висновки до Розділу ІІ.....	23
РОЗДІЛ ІІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ, ЩО ПЕРЕЖИЛИ ГОСТРУ ТРАВМУ	24
3.1. Характеристика вибірки та методик дослідження.....	24
3.2. Аналіз результатів описового і порівняльного аналізу.....	30
3.3. Опис результатів кореляційного аналізу.....	42
Висновки до Розділу ІІІ.....	45
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	

ВСТУП

На сьогоднішній день особистість зустрічається з великою кількістю травматичних ситуацій у повсякденному житті, а саме екстремальними критичними подіями, ситуаціями загроз, котрі значно і негативно можуть впливати на людину і потребують від неї особливих зусиль, щоб подолати наслідки цих подій та ситуацій. Формами травматичних ситуацій можуть бути незвичайні обставини чи події, котрі можуть піддати особистість сильному, інтенсивному, екстремальному впливу небезпеки для її життя і здоров'я, а також їх рідних і близьких. Таким чином в особи руйнується базове відчуття безпеки.

Поняття «травмуюча ситуація» – це ситуації, котрі можуть загрожувати життю і здоров'ю особи та її близьким та можуть спричинити виникнення фізичних травм, поранення, фізичне насильство по відношенню до інших осіб, можуть бути і у формі інформаційного впливу, а також впливу шкідливих факторів довкілля.

Сьогодні змушує людей стикатись з такими травмуючими ситуаціями, як військові дії, пандемії, екологічні й техногенні катастрофи, природні зміни, які призводять до катаклізм, терористичні дії, пожежі, насильницькі смерті і смерті через хвороби, насильство, напади, нещасні випадки тощо.

Варто виділити таке поняття як «надзвичайна чи екстремальна ситуація» – це певні обставини на конкретній території, які виникають через аварію, природного явища, катастроф, стихійного лиха, котрі спричиняють людські втрати, негативний вплив на здоров'я і середовище, матеріальні втрати, а також можуть унеможлиблювати умови життєдіяльності осіб.

Поняття «травматична ситуація» досліджували А.Аллен, С.Блум, Н.Тарабріна, О.Лабезна, Л.Трубіцина, І.Малкіна-Пих, А.Венгер, Д.Джонсон, С.Ільїна, К.Хорні, Н.Лисіна та інші. Поняття «психологічна травма» вивчали З.Фрейд, Ж.Шарко, Ж.Брейер, О.Феніхель, К.Юнг, Д.Калшед, Г.Сельє, О.Черепанова, П.Левін, Д.Калшед, М.Решетніков, А.Венгер, Б.-Д. Фруст та

інші. Травму народження вивчав і ввів це поняття науковець О.Ранк. Серед українських науковців психологічну травму вивчали В.Лисенко, С.Яковенко, Т.Яценко, В.Романовський та інші.

Варто зазначити той факто, що кожна особа протягом свого життя як мінімум один раз зустрічалась із травматичною ситуацією, котра породжувала у неї психологічну травму. Наприклад: смерть рідної людини, автокатастрофа, природні катаклізми, воєнні дії, пандемія тощо. Частина людей може самостійно подолати ці психотравматичні ситуації за допомогою своїх внутрішніх ресурсів і певного проміжку часу. Але і є частина осіб, для котрих ці травмуючі ситуації є надто сильними і потужними та можуть породжувати у них стан дисгармонії, психологічні і психіатричні розлади особистості.

У психологічній науці є різноманітні підходи до тлумачення понять стрес, травма і посттравматичний стрес, які між собою взаємопов'язані і мають певні відмінності. Серед закордонних науковців існує дівка про те, що ці поняття є контекстуально залежними і часто можуть використовуватись як синоніми. Серед вітчизняних науковців поняття посттравматичний стресовий розлад набуває щораз більшого застосування, а в науково-популярній літературі використовується поняття травматичний стрес, посттравматичний стрес і стрес.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити мотиваційну сферу осіб, що пережили гостру травму.

Для реалізації поставленої мети ми запропонували наступні **завдання дослідження:**

- на основі проведеного теоретичного аналізу описати основні характеристики понять «мотив», «мотивація», «потреба»;
- охарактеризувати основні теорії мотивації та їх характеристики;
- описати суть та відмінності зовнішньої та внутрішньої мотивації, а також їх специфіку;
- проаналізувати поняття «демотивація» та «демотивуючі фактори»;

- описати поняття «травмуюча ситуація», її види та особливості психологічної травми;
- дослідити особливості мотиваційної сфери особистості, яка пережила гостру травму.

Об'єкт дослідження: особистість, яка пережила гостру травму

Предмет дослідження: мотиваційна сфера особистості, яка пережила гостру травму.

Теоретико-методологічною базою роботи є основні теоретичні і методологічні принципи психології.

Теоретична значущість роботи полягає в розширенні та поглибленні знань щодо мотиваційної сфери особистості, яке переживає чи пережила гостру травму у вітчизняних та зарубіжних підходах.

Практична цінність результатів роботи полягає у застосуванні результатів дослідження при роботі психологів-консультантів, психотерапевтів при роботі з особою, котра пережила чи переживає гостру травму, а також яке значення має при цьому мотиваційна сфера особистості.

Методи та методики дослідження: теоретичні методи дослідження – аналіз, синтез, порівняння, теоретичне узагальнення, аналіз наукових джерел щодо вивчення мотиваційної сфери особистості та особливостей перебігу гострої травми; емпіричні методи: психодіагностичні методики, методи кількісного і якісного аналізу отриманих даних, статистичний аналіз даних.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні впливу мотиваційної сфери особистості та переживання особою гострої травми.

Організація та база дослідження. Вибіркою дослідження стали особи, котрі перебувають у стані гострої травми і перебувають на стаціонарному лікуванні у Львівському обласному клінічному психоневрологічному диспансері.

Загальна кількість досліджуваних 65 осіб, з них 25 чоловіків 40 жінок.

Структура роботи складається із вступу, 3-ох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Розділ I. Психологічні особливості мотиваційної сфери особистості

1.1. Особливості мотиваційної сфери особистості, її основні характеристики, структура і параметри

Сам термін «мотивація» є більш ширшим поняттям, аніж поняття «мотив». «Мотивація» вживається у сучасній психології у двох значеннях:

- мотивація – це система чинників, які можуть детермінувати поведінку людини, а саме це потреби особистості, її мотиви, прагнення, цілі, наміри тощо;
- мотивація – це процес, якій може стимулювати і підтримувати активність у поведінці людини на певному рівні, тобто мотивація – це поєднання різних причин, які мають психологічний характер, котрі дають нам можливість зрозуміти поведінку особи, її спрямованість та активність [4].

Мотиваційне пояснення потребують такі аспекти поведінки, як її поява, тривалість і усталеність, спрямованість, зупинка при досягненні мети, спрямування на майбутні події, покращення ефективності. Щодо аспектів пізнавальних процесів, то мотиваційне пояснення потребують вибірковість, емоційність.

Тільки при спробі пояснення виникає уявлення про мотивацію, а не при описі поведінки. Це коли відбувається пошук відповідей на такі питання – «Чому?», «Для чого?», «Яка мета?».

Мотивація вчинків складається з потреба (брак чогось) – мотивації (усвідомлення), згодом мотиву (пояснення).

Науковець К.Левін, продемонстрував, що кожна людина сприймає і оцінює ситуацію характерним для особистості способом. Варто зазначити, що залежно від стану людини, в якому вона є людина сприймає ситуацію по-різному. Це притаманно для осіб з високим інтелектуальним рівнем, котрі мають достатній власний життєвий досвід і можуть з різної ситуації взяти для себе потрібне та корисне, можуть бачити її з різних точок зору і поводити себе по-різному [4, с.75-82].

Отже, мотив – це те, що притаманне самому суб'єкту поведінки, є її особистісною характеристикою і внутрішньо змушує її до певних дій.

Мотив є ідеальним образом у внутрішньому аспекті свідомості особистості. Це не лише уявлення особи, а певний образ, який є енергетично насиченим потрібного, потрібнісно значимого предмету. Спонукальна сила мотиву бере свій початок у потребі.

Потребу викликає певний стан потреби особи чи тварини у певних ситуаціях, у яких відчують нестачу чогось. Потреба завжди пов'язана з відчуттям незадоволення, а саме з відчуттям нестачі того, що необхідно для організму чи особистості в цілому [11].

Потреба трактується, як стан людини, який виникає через нестачу матеріальних і нематеріальних об'єктів, а саме духовних, інтелектуальних, які потрібні для існування особи, для її розвитку і такі, які є основою її активності [8, с.434].

Коли особа задовольняє свої потреби, вона виробляє матеріальні і духовні об'єкти, розробляє методи цього виробництва, вникає в історичний процес і процес створення культури.

Сам процес – це початок певної діяльності і її кінець, оскільки в процесі тої діяльності часто виникають нові потреби. Потреби є ідеальним внутрішньо спонукальним мотивом діяльності. Вони є усвідомленими людиною через необхідність у деяких духовних чи матеріальних цінностях чи послугах, а саме – ідеальні прагнення [1, с.53].

До характеристик потреб людини належать сила, періодичність появи, спосіб задоволення.

Основою мотиваційної сфери людини є потреби, які є рушійною силою розвитку людини і її активності, оскільки:

- по-перше – рушійна сила розвитку залежить від біосоціального існування і пов'язана з появою нестачі в повсякденному житті;
- по-друге – потреби породжують активність, яка спрямована на усунення цієї нестачі [1].

Потреба включає в себе два аспекти: суб'єктивний та об'єктивний.

До суб'єктивного аспекту належать: конкретний дефіцит; суб'єктивна внутрішня система потреб і їх рівень розвитку; суб'єктивні засоби задоволення потреб; суб'єктивна цінність – значимість задоволення потреби і зусилля, які необхідні для їх задоволення.

До об'єктивного аспекту належать: об'єкт дефіциту, потреба; об'єктивна ситуація, яка може сприяти або не сприяти задоволенню потреби; об'єктивні засоби і можливості задоволення потреби; об'єктивні цінність – значимість задоволення потреби та зусилля, які потрібні для її задоволення [8; с. 112-124].

Потреби класифікують на біологічні, матеріальні та соціокультурні.

Крім того потреби поділяються на:

- базові потреби – вони пов'язані з певними етапами розвитку особистості, а саме це потреби в матеріальних умовах і засобах життя, комунікації, пізнанні, діяльності, відпочинку;
- похідні потреби – вони виникають на основі базових потреб – це потреба у навчанні, естетичні потреби;
- вищі потреби – це потреби у творчості і творчій діяльності [8, с.449].

Мотив – це психічне явище спонукання людини до цілі і дій щодо її досягнення [14, с.121-129]. На думку В.Вілюнаса, мотив – це певна причина поведінки, вчинку, діяльності [10, с. 155]. Причини найчастіше поділяють на:

- внутрішні – це властивості особистості;
- зовнішні;
- усвідомлені;
- неусвідомлені;
- прагнення до матеріального об'єкта;
- прагнення до ідеального об'єкта.

Спонування або мотив дає зрозуміти індивідуальні відмінності в діяльності, яка здійснюється в однакових умовах. Мотивом є причина, необхідність діяти, спонування до чогось [17, с.241].

Мотив позначає такі психологічні явища: прагнення, бажання, задум, страх тощо і проявляються у готовності до діяльності, яка веде до цілі.

Мотивація – це безліч мотивів, їх сукупність і внутрішній процес взаємодії. Вона пов'язана з потребами особи і проявляється при необхідності і недоліках в чомусь.

Мета – це усвідомлений результат, на котрий в певний момент спрямована певна дія, яка пов'язана з діяльністю, яка може задовільнити актуальну потребу. Мета, з на психологічному рівні це мотиваційно-спонукальний зміст свідомості, який людина сприймає як найбільш очікуваний результат діяльності.

Окрім мотиву, потреби, цілі, які є спонукальними складовими поведінки людини, варто розглянути інтерес, завдання, бажання, намір.

Інтерес – це певний особливий мотиваційний стан, котрий має пізнавальний характер, який переважно не є пов'язаним з певною і актуальною в певний момент потребою.

Завдання, яке є ситуаційно-мотиваційним чинником з'являється в тих ситуаціях, коли в процесі виконання певної дії, яка спрямована на досягнення конкретної цілі, організм зустрічається із перепорою, яку потрібно подолати, для того, щоб йти далі.

Варто розглянути такі поняття як бажання та наміри – це мотиваційні суб'єктивні стани, які виникають миттєво і можуть змінювати один одного та відповідають таким умовам виконання дії, які змінюються.

Попри те, що інтерес, завдання, бажання і намір належать до мотиваційних чинників і дотичні до мотивації поведінки, але виконують в ній інструментальну роль, а не спонукальну. Вони відповідальні не за спрямованість поведінки, а за стиль [1, 99-102].

Варто зазначити, що мотивація поведінки особи буває свідомою чи несвідомою. Тобто, певні потреби і мета, котрі управляють людською поведінкою, людина їх усвідомлює, а інші – не усвідомлює.

1.2 Теорії мотивації та їх характеристики

Теорії мотивації особистості поділяються на змістові та процесуальні.

Суть змістових теорій полягає у виявленні і вивченні внутрішніх спонукань, потреб і мотивів, які є в основі поведінки людей та їх професійної діяльності. Ці теорії базуються на класифікації потреб, які спонукають особистість до дій.

Суть процесуальних теорій в розкритті закономірностей організації цілісної мотивованої поведінки, враховуючи взаємодії мотивів з іншими процесами сприйняття, пізнання, комунікації.

Серед найбільш поширених змістових теорій мотивації є теорія ієрархії потреб А.Маслоу, теорія потреб Д.МакКлеланда, теорія мотиваційної гігієни Ф.Герцберга.

Теорія ієрархії потреб А.Маслоу базується на таких аспектах:

- ієрархічна структура, тобто пріоритетність потреб людини;
- поведінка людини керується найбільш сильною потребою в даний момент;
- поведінку людини визначає найсильніша потреба до того моменту, поки вона не задоволена;
- при одночасному існуванні декількох сильних потреб, переважають потреби на нижчому рівні [17].

Щодо рівня організації потреб за теорією А.Маслоу потреби поділяються на: фізіологічні, потреби в безпеці, потреби в приналежності, потреби в повазі, потреба в самореалізації.

Крім цих теорій існують теорії мотивації особистості з метою спонукання і підготовки її до дії. Це може стимулювати і підвищувати ефективність праці.

1. Теорії потреб. Виникли у кінці 20-х років 20 ст. Їх суть полягала в тому, що автори намагались ідентифікувати різноманітні чинники мотивації, а саме потреби людини, котрі зумовлюють поведінку людини. Представники К.Левін, Г.Маррей, Е.Мейо, А.Маслоу, Е.Мейо та інші.

А.Маслоу мотивацію розглядав на основі ієрархії потреб особистості і виділяв фізіологічні потреби, потреби у безпеці, потреби в любові, потреби в повазі, визнанні і оцінці, потреба в самоактуалізації.

К.Алдерфер виділив такі групи потреб:

- потреба існування – це потреби матеріальні і фізіологічні;
- потреба взаємозв'язків – це стосунки особи з іншими людьми;
- потреба росту – це потреби, які підштовхують до творчості, розвитку, отримання нових навичок і здібностей, реалізації.

Він вважає, що нема ієрархії потреб, але стверджував, що задоволення нижчих потреб впливає на бажання вищих потреб і навпаки.

Значимість цих концепцій полягає в тому, що існує можливість задоволення декількох класів потреб [11, 112].

2. Двофакторна теорія мотивації. Вона базується на основі соціологічних опитувань. Автором її є Ф.Герцберг. Він вважає, що існує 2 чинники мотивації. Перший чинник – гігієнічний – це зарплата, міжособистісні взаємини, умови роботи, політики компанії. Другий чинник – мотиватор – це можливості руху по кар'єрних сходах, досягнення успіху, відповідальність до свої обов'язки, суть трудової діяльності [11, 134-136].

За допомогою цієї двофакторної теорії керівництво компаній могло впливати на організацію праці, підвищувати її продуктивність і актуалізувати її значення для особи.

3. Біхевіористичні теорії. Суть цих теорій в тому, що поведінку особи вони пояснюють за допомогою схеми «стимул-реакція», подразник – це реакція організму. Динамічна умова поведінки особи є реактивність. Реактивність – це певна здатність організму реагувати на подразники. Представники цих теорій заперечували свідомість, як основу наукового

дослідження і всі психічні явища вважали реакціями організму. Вони вважали, що організм людини не завжди реагує на стимул ззовні, а різниця реакцій полягає в мотивації особи [17].

4. Когнітивні теорії мотивації. З'явилися вони в 2-й половині 20 ст. і базувались на визнанні основної ролі свідомості, а також знань, які є провідними у поведінці особи. Представники цих теорій звертали увагу на такі чинники мотивації як: соціальна потреба, життєва ціль, когнітивний дисонанс, цінність, очікування успіху та інші.

Автор теорії когнітивного дисонансу є Л.Фестінгер, суть якої полягає у тому, що дії особи спонукають і емоції, і знання, а система знань особи про світ і себе потребує узгодження. А коли виникає дисбаланс між цим, особа прагне усунути його або зменшити і саме це є мотивом її поведінки [11, 147].

5. Теорія очікування. Автор цієї теорії В.Врум. Вона базується на основі того, що інструментальність дії людини відносно цілей компанії залежить від того, наскільки вона може забезпечити її досягнення.

Ця теорія стверджує, що мотивація – це взаємодія витрат праці, а саме результати; результатів – це винагорода; винагороди – це валентність, рівень задоволення результатом виконання завдання [4, 75-79].

На сьогоднішній день нема єдиної і універсальної теорії мотивації. Більша частина їх опирається на певні засади, які можуть зумовлювати поведінку особи. Суть всіх теорій мотивації базується на тому, що поведінка людини має конкретну мету і орієнтована на її досягнення. А вибір людини ґрунтується на своєму досвіді, розумінні своїх можливостей, сприйнятті і усвідомленні даної ситуації.

Мотивація – це процес безперервного вибору і прийняття рішення, циклічний процес постійного взаємного впливу суб'єкта дії і ситуації, а результатом є реальна поведінка [17, 243-256].

1.3. Зовнішня та внутрішня мотивації особистості, їх поняття, суть та специфіка.

Існує 2-і форми мотивації, а саме зовнішня і внутрішня. Зовнішня мотивація являє собою певний засіб досягнення цілі і може бути використана у двох керунках:

- принцип надії – це стимул, коли очікуються переваги;
- принцип страху – це засіб тиску, коли очікуються недоліки.

На поведінку особи безпосередньо впливає зовнішня мотивація, хоч ефективність її дії є обмеженою до того моменту, доки вона є як стимул або як тиск.

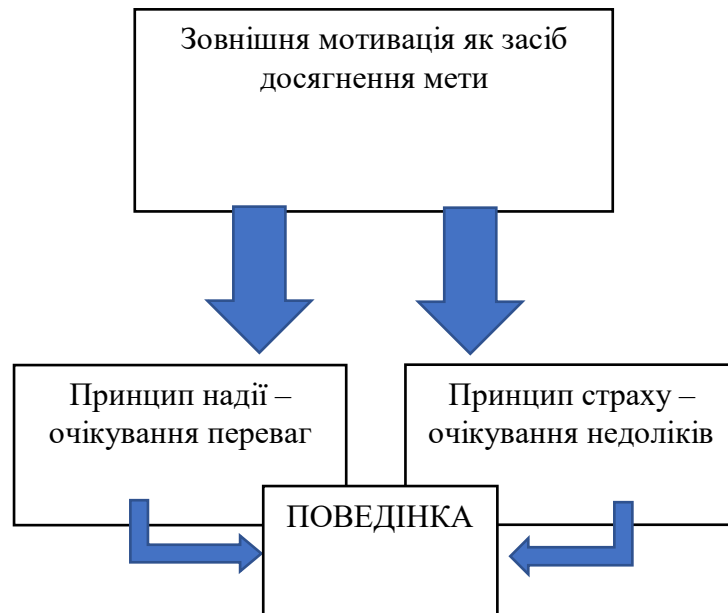


Рис.1. Зовнішня мотивація

Внутрішня мотивація – це розуміння суті, переконання. Вона може виникати в тому випадку, коли діяльність, ідея, мета, завдання є сприйнятими як такими, які є гідними. Виникає стан, який визначає певну спрямованість дій, а результатом внутрішньої мотивації є поведінка. Потрібно відчувати власну відповідальність і могли спрогнозувати результат. І в такому разі поведінка є результатом певної установки [21, 68-74].

Поведінка особистості завжди має свої зовнішні і внутрішні причини. Існують внутрішні і зовнішні аспекти мотивації. А саме внутрішньо

організована або інтровертна мотивація і зовнішньо організована або екстравертна мотивація.

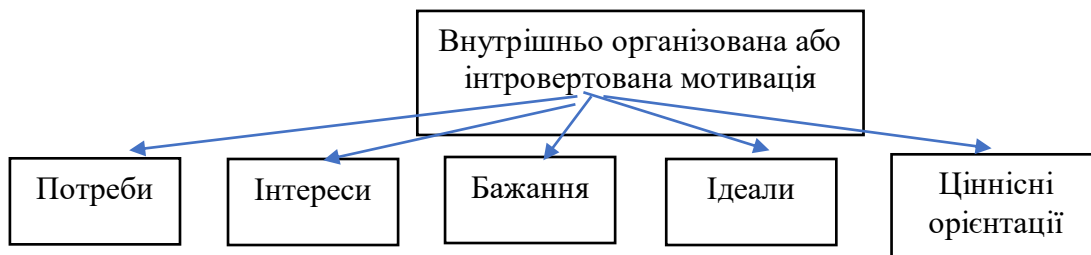


Рис.2. Внутрішньо організована або інтровертована мотивація

Внутрішньо організована мотивація має свої механізми, а саме:

- формувати потреби особи і спонукати її до пошукової діяльності, але потреба повинна бути усвідомленою, мають бути переживання, бажання, які провокують стан напруги і відновлення порушення рівноваги, а саме з'являється бажання до пошуку способів задоволення потреб. У особи появляється ціль, хоч і абстрактна і спроби знайти конкретну мету;
- активність яка є пошуковою зовнішньою, так і пошуковою внутрішньою, тобто особа шукає реальний об'єкт у зовнішньому середовищі, щоб задовольнити потребу;
- вибір конкретної мети і побудова намірів для її досягнення – це пошук предмета для того, щоб задовольнити потреби, прогнозованість результату, пошук способі досягнення мети тощо [21, 143-149].

Зовнішньо організована мотивація – це зовнішній психологічний вплив на процес мотивації. Наприклад, прохання, рекомендація, порада, вплив, вимога, навіювання, змушування, маніпуляція, схвалення, зараження тощо.

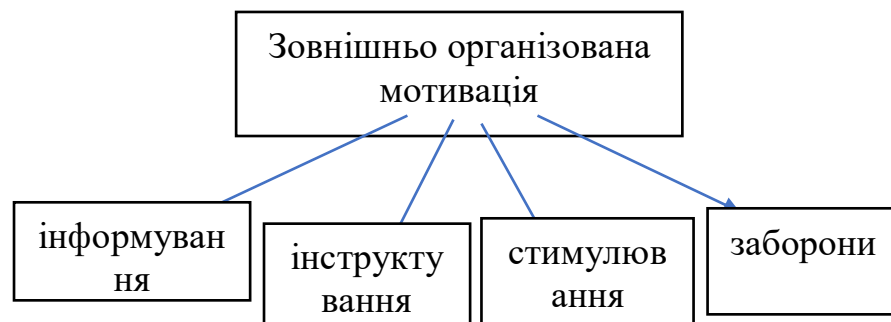


Рис.3. Зовнішньо організована мотивація

Значення впливів ззовні залежить від взаємодії таких особливостей суб'єкта, як авторитетність, манери, зовнішність, рівень інформованості та об'єкта, а саме такі особистісні характеристики, як навіювання-ненавіювання, конформність-нонконформність, , принциповість-відсутність принципів і т.д., а також має значення його стан: апатичний, втомлений, наляканий та ін. [17, 255-259].

На сьогоднішній день внутрішня мотивація має важливий вплив, а саме на результат роботи і відношення до неї. Її вплив має більше значення тоді, коли вимоги до роботи є різноманітнішими і чим більше відповідають внутрішньому стану особи.

Дуже важливим є створення внутрішньої мотивації, яка пов'язана з процесами усвідомлення і співпереживання. Не просто є створити внутрішню мотивацію і зберегти її. Потрібно обґрунтувати її доцільність і значимість.

Висновки до Розділу I

Сам термін «мотивація» є більш ширшим поняттям, аніж поняття «мотив». «Мотивація» вживається у сучасній психології у двох значеннях: мотивація – це система чинників, які можуть детермінувати поведінку людини, а саме це потреби особистості, її мотиви, прагнення, цілі, наміри тощо; мотивація – це процес, якій може стимулювати і підтримувати активність у поведінці людини на певному рівні, тобто мотивація – це поєднання різних причин, які мають психологічний характер, котрі дають нам можливість зрозуміти поведінку особи, її спрямованість та активність [4].

Мотиваційне пояснення потребують такі аспекти поведінки, як її поява, тривалість і усталеність, спрямованість, зупинка при досягненні мети, спрямування на майбутні події, покращення ефективності.

Теорія ієрархії потреб А.Маслоу базується на таких аспектах, як ієрархічна структура, тобто пріоритетність потреб людини; поведінка людини керується найбільш сильною потребою в даний момент; поведінку людини визначає найсильніша потреба до того моменту, поки вона не задоволена; при одночасному існуванні декількох сильних потреб, переважають потреби на нижчому рівні.

Серед найбільш поширених змістових теорій мотивації є: теорії потреб, двофакторна теорія мотивації, біхевіористичні теорії, когнітивні теорії мотивації, теорія очікування.

Існує 2-і форми мотивації, а саме зовнішня і внутрішня. Внутрішня мотивація – це розуміння суті, переконання. Вона може виникати в тому випадку, коли діяльність, ідея, мета, завдання є сприйнятими як такими, які є гідними.

Зовнішня мотивація являє собою певний засіб досягнення цілі і може бути використана у двох керунках:

- принцип надії – це стимул, коли очікуються переваги;
- принцип страху – це засіб тиску, коли очікуються недоліки.

РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАВМУЮЧОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

2.1. Поняття та особливості травмуючої ситуації

Кожного дня людина стикається з травмуючою ситуацією, наприклад війна, екстремальні події, загрози, які негативно впливають на особу і вимагають певних зусиль для подолання наслідків цього негативного впливу.

Травмуючі ситуації можуть мати різні форми, наприклад екстремальні, інтенсивні, які можуть мати надзвичайний вплив загрози життя і здоров'я собі чи близьким, порушуючи відчуття безпеки.

Травмуючі ситуації – це ситуації, які несуть загрозу життю і здоров'ю людині, чи можуть призвести до фізичної травми чи поранення, пов'язані із усвідомленням фізичного насильства по відношенню до інших осіб. А також вони мають стосунок до впливу шкідливої інформації.

Існують такі травмуючі ситуації:

- військові дії;
- природні катаклізми;
- екологічні чи техногенні катастрофи;
- пожежі;
- терористичні акти;
- присутність під час насильницької смерті;
- нещасні випадки;
- сексуальне насильство;
- раптова поява загрозливих життю захворювань чи нападу;
- біологічні атаки, тощо.

Потрібно звернути увагу на факти, які є причиною таких ситуацій є немасовість ситуацій, коли суб'єктом взаємодії з травмуючими умовами є одна особа, а подія є має індивідуальний характер.

Варто виділити ще одне важливе поняття – це надзвичайна або екстремальна ситуація. Надзвичайна чи екстремальна ситуація – це

обставини на певній території, які виникли через аварію, чи природного явища, катастрофи, стихійного чи іншого горя, які спричиняють людські жертви, шкоду здоров'ю чи навколишньому середовищу, матеріальні втрати чи порушення умов життєдіяльності осіб.

Екстремальні ситуації бувають:

- за ступенем раптовості – раптові і очікувані;
- за швидкістю розповсюдження – стрімкі і плавного характеру;
- за масштабом розповсюдження – локальні, місцеві, територіальні або регіональні, федеральні, транспортні;
- за тривалістю дії – короткочасні і затяжні;
- за характером – навмисні і ненавмисні.

Науковець Ф.Василюк виділив типи критичних ситуацій: стрес, фрустрація, конфлікт, криза.

Ф.Василюк звертає увагу на те, що критична ситуація має складку внутрішню динаміку, а типи ситуацій впливають один на одного.

Емоційно важка життєва ситуація – це важлива для особи ситуація, яка спрямована на емоційно-мотиваційну сферу і передбачає потреба переживання як процесу.

Проблемна ситуація може з'являтися в окремих діяльностях, наприклад навчальній, професійній, пізнавальній та ін. Проблемна ситуація може появлятися в окремих діяльностях, чи в навчальній, чи професійній, чи пізнавальній та ін. і не поширюються на інші сфери життя і не впливають на самооцінку, рівень самоповаги, відношення до свого життя.

Травмуючі ситуації людина переживає як гостру необхідність реконструкції до себе, свого минулого, теперішнього і майбутнього. У людей порушується спонтанність буття, збільшується відчуття внутрішнього і зовнішнього хаосу, губиться структурованість життєвого світу.

Варто виділити такі риси травмуючої ситуації:

- це нова реальність для особи і відрізняється від щоденних умов;

- виникнення перед особою екзистенційної проблеми життя і смерті і має вплив на картину світу особи;
- має специфіку подвійності, з одного боку має загрозу, небезпеку, руйнацію для особи, а з другого боку – це стійкість, мужність, конструктивні зміни;
- руйнація цілісності життєвого світу особи;
- трансформування, можлива навіть фрагментація самоідентичності;
- ускладнення реалізації прогнозу майбутніх подій і усвідомлення того, що відбувається;
- обмеження самореалізації особи і ускладнення можливостей у задоволенні потреб;
- обмеження можливостей активного впливу на ситуацію, але і поява нових способів активності;
- детермінація роботи з пошуку змісту того, що відбувається;
- поява тріадичної структури, а саме розлад – адаптація – розлад.

Науковці О.Євсюков та В.Садковий психотравмуючою вважають подію, яка викликає переживання інтенсивного страху та безпорадності. Американська класифікація хворіб DSM – IV, травмуючу подію трактує як пов'язану зі смертю, загрозою смерті, важким пораненням чи іншою загрозою фізичної цілісності. Часом психологічна травма з'являється через те, що особа є свідком певних подій, поранення чи смерті чужої людини.

2.2. Особливості поняття психологічної травми

Психологічна травма не має конкретного визначення у сучасній вітчизняній психології. Психологічна травма найбільшого поширення отримала у теорії посттравматичного стресового розладу ще у 80 роках у кризовій психології. З.Фрейд створив першу психоаналітичну теорію травми, у якій травму трактували як глибоко викорінений у несвідомій сфері афект, який має патогенний вплив на психіку особи і є основою невротичних розладів. Початок травми він бачив не у зовнішній події, а у психіці, а саме у

розщепленні Его, де якого надходить травматична тривога, яка базується на несвідомих фантазіях.

Травма – це тілесне ушкодження, порушення цілісності тіла. Травми бувають легкими, важкими і несумісними із життям, все залежить від сили впливу травми і захисного бар'єру тіла. За таким самим принципом існує і психологічна травма. Отже, психіка теж прагне до стабільного стану і все, що порушує цю стабільність витісняється.

Психічна травма має інтрапсихічну природу, а саме психіка має можливість травматизувати сама себе, породжуючи певні думки, спогади, переживання і афекти. Психічна травма є невидимою і об'єктивується за непрямими ознаками, основна це душевний біль. Рефлекторна реакція організму на біль є відсторонення, уникнення, позбавлення. Основною функцією болю є інформаційна функція, оскільки вона повідомляє про наявність пошкодження і запускає механізм зцілення і виживання. Психічний біль – це інформація про психологічне неблагополуччя і запуск зцілення психіки, а саме запуск захисних механізмів, точніше витіснення і придушення або відповідну реакцію.

Чим є інтенсивніша травма, тим є сильнішою зовнішня дія або внутрішнє переживання. Реакцією може бути удар, сварка, почуття знесилля, плач.

Певна реакція дає можливість здійснити розпорядження сильного психічного збудження, яке з'являється в процесі травматизації. Якщо це збудження не буде відреагованим, то починають працювати захисні механізми психіки.

З.Фрейд висунув основні положення теорії травми:

- психічні травми відіграють значиму роль у походженні неврозів;
- переживання набуває травматичного характеру внаслідок кількісного фактора;
- всі психічні травми з'являються у ранньому дитинстві;

- психічними травмами є переживання власного тіла чи чуттєві сприймання та враження;

- наслідки травми бувають позитивними або негативними, а саме позитивні – це зусилля згадати забуте переживання, зробити його реальним, а точніше знову пережити його повторення, а негативні наслідки травми пов'язані із захисними реакціями у формі уникнення і фобій;

- невроз – це спосіб зцілення від травми.

Симптоми психічної травми:

- блокування або зниження функцій еґо, втрата почуття реальності і адекватного сприйняття реальності;
- періодичні напади неконтрольованих емоцій, а саме тривоги і гніву;
- безсоння або важкі порушення сну, можливі сни, в яких переживається травма;
- ускладнення у вигляді психоневрологічних симптомів [7].

Варто звернути увагу на класифікацію дитячих травм, які мають негативний вплив на психіку. Існують такі види дитячих травм:

1. Травма покинутості – виникає при відсутності або браку фізичного контакту дитини з мамою.
2. Травма відкидання з'являється при холодній або емоційно «мертвій» мамі через післяпологову депресію, стрес, небажання мати дитину, проблеми у сім'ї, відсутність партнера тощо.
3. Травма позбавлення – з'являється при нехтуванні потребами дитини.
4. Травма зради виникає при розчаруванні дитини своїми батьками, яких вона дуже любила.
5. Травма сексуальної спокуси – при використанні дорослими дитини для задоволення своїх сексуальних потягів.
6. Травма насильства – виникає при систематичній жорстокій поведінці з дитиною з боку дорослих, нанесення їй тілесних ушкоджень.

7. Травми приниження або нарцисичні травми – це травми по самолюбству дитини, приниження, зневага, заниження самооцінки і це призводить до порушень Я-концепції і формуванню комплексів неповноцінності [17].

До психічних травм варто віднести втрати близьких людей; травма розбитого серця; зґвалтування, сексуальні спокушання; пережиті нещасні випадки та катастрофи.

Найбільше психічних травм відбувається у сфері міжособистісних стосунків, а саме близьких та інтимних.

М.Решетніков створив класифікацію психічних травм залежно від їх частоти провідного травматичного фактора травми: спостереження насильства або нещасного випадку; - нещасні випадки або аварії; - пожежі та стихійні біди; - загроза застосування зброї; фізичне насильство; - сексуальне домагання; зґвалтування; - погана поведінка з дитиною в дитинстві; - участь у бойових діях; - зневага людини у дитинстві.

Висновки до Розділу II

Травмуючі ситуації – це ситуації, які несуть загрозу життю і здоров'ю людині, чи можуть призвести до фізичної травми чи поранення, пов'язані із усвідомленням фізичного насильства по відношенню до інших осіб. А також вони мають стосунок до впливу шкідливої інформації.

Існують такі травмуючі ситуації: військові дії; природні катаклізми; екологічні чи техногенні катастрофи; пожежі; терористичні акти; присутність під час насильницької смерті; нещасні випадки; сексуальне насильство; раптова поява загрозливих життю захворювань чи нападу; біологічні атаки, тощо.

Варто виділити такі риси травмуючої ситуації: це нова реальність для особи і відрізняється від щоденних умов; виникнення перед особою екзистенційної проблеми життя і смерті і має вплив на картину світу особи; має специфіку подвійності, з одного боку має загрозу, небезпеку, руйнацію

для особи, а з другого боку – це стійкість, мужність, конструктивні зміни; руйнація цілісності життєвого світу особи; трансформування, можлива навіть фрагментація самоідентичності; ускладнення реалізації прогнозу майбутніх подій і усвідомлення того, що відбувається; обмеження самореалізації особи і ускладнення можливостей у задоволенні потреб; обмеження можливостей активного впливу на ситуацію, але і поява нових способів активності; детермінація роботи з пошуку змісту того, що відбувається; поява тріадичної структури, а саме розлад – адаптація – розлад.

Травма – це тілесне ушкодження, порушення цілісності тіла. Травми бувають легкими, важкими і несумісними із життям, все залежить від сили впливу травми і захисного бар'єру тіла. За таким самим принципом існує і психологічна травма. Отже, психіка теж прагне до стабільного стану і все, що порушує цю стабільність витісняється.

РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ, ЩО ПЕРЕЖИЛИ ГОСТРУ ТРАВМУ

3.1. Характеристика вибірки та методик дослідження

У дослідженні взяли участь особи, котрі перебувають у стані гострої травми і перебувають на стаціонарному лікуванні. Загальна кількість досліджуваних 65 осіб, з них 25 чоловіків 40 жінок.

Нами були використані наступні методики:

- Методика діагностики мотивації до успіху Т.Елерса;
- Методика діагностики мотивації до уникнення невдач Т.Елерса;
- Особистісний опитувальник FPI;
- Методика мотиваційної структури особистості В.Мільмана.
- Методика діагностики мотивів до успіху (Т.Елерс).

Ця методика спрямована для діагностики мотивації до успіху. Її автором є Т.Елерс. Методика включає 41 питання, на котре потрібно дати відповіді «Так» чи «Ні». Дані результати підраховуються з допомогою ключа. За допомогою отриманих даних можна визначити рівні мотивації до успіху, а саме низький, середній, високий та надто високий.

Низький рівень – від 1 до 10 балів – низька мотивація до успіху. Це свідчить про те, що досліджувана особа не прагне до перемоги, не докладає своїх зусиль до праці, апатична, пасивна позиція до власної життєвої позиції.

Середній рівень – від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації до успіху. Це свідчить, що при такому рівні мотивації досліджувана особа не боїться ризику, вона вільна у своїх діях, оскільки можлива її невдача не турбує її.

Високий рівень – від 17 до 20 балів – високий рівень мотивації до успіху. Ці досліджувані особи, котрі мають середній рівень схильності до ризику, щоб досягнути бажаного результату, орієнтуються на свої сили, настирливо, легко, гнучко досягають своєї цілі.

Надто високий рівень – від 21 балу – це надто висока мотивація до успіху. Це може свідчити про надто високу самокритичність до своїх можливостей. Особа ставить до себе надто високу самокритичність до своїм можливостей. Це супроводжується сильним хвилюванням, страхом і через це може отримати невдачу. У таких осіб можлива зневіра у своїх силах, що може породити в особи неготовність до ризику. І в результаті особа втрачає віру у власні сили і в те, що вона може досягнути успіху.

Методика діагностики мотивації до уникнення невдач (Т.Елерса). Ця методика спрямована на діагностику мотивації до уникнення невдач. Автор цієї методики Т.Елерс. Методика складається з 30 колонок, кожна з яких включає по 3 слова. Потрібно у кожному рядку вибрати лише одне слово із трьох, котре найкраще може охарактеризувати і описати досліджувану особу. Результати підраховуються з допомогою ключа. Чим є вищими результати, тим є вищим рівень мотивації до уникнення невдачі.

Низький рівень мотивації до уникнення невдачі – це від 2 до 10 балів.

Середній рівень мотивації до уникнення невдачі – від 11 до 16 балів.

Високий рівень мотивації до уникнення невдачі – від 17 до 20 балів.

Надто високий рівень мотивації до уникнення невдачі – від 20 балів.

Особистісний опитувальник FPI спрямований на діагностику певних станів і властивостей особистості, які впливають на процес соціальної адаптації і регулювання поведінки. Особистісний опитувальник складається з 12 шкал і містить 114 запитань. Шкали від 1 по 9 – це основні шкали, а шкали від 10 по 12 – це похідні або інтегруючі шкали.

Шкали:

1. Невротичність – це певний рівень невротизації особи, а саме сюди відносять емоційну нестійкість, тривогу, низький рівень самоповаги, певні вегетативні розлади.

Особи, які мають високий рівень за цією шкалою характеризуються високою тривожністю, збудливістю із виснаженням, яке настає дуже швидко, підвищеною чутливістю, напруженням, невдоволенням собою і

своїм оточенням, ригідністю. Ці характеристики притаманні особам з нервовою системою слабого типу.

Особи, які мають високі показники за цією шкалою мають виражений невротичний синдром астенічного типу і характеризується такими психосоматичними порушеннями як нервозність, хворобливість, невмінням шукати і знаходити вихід із певних ситуацій, надмірним приділенням уваги своїм почуттям.

2. Спонтанна агресивність – при високих показниках за цією шкалою в особи спостерігається брак соціальної конформності, недостатній рівень самоконтролю і імпульсивність. Це може бути пов'язано з недостатнім рівнем соціалізації, недостатнім бажанням чи вмінням стримувати чи переносити задоволення своїх бажань. Такі особи мають дуже виражене прагнення до емоційних переживань, а при відсутності цих переживань виникає нудьга. Вони хочуть вже і негайно задовільняти всі свої наміри і бажання і попри те не задумуються про можливі наслідки своїх дій і вчинків, можуть діяти нерозважливо і з імпульсивністю. При спілкуванні з оточуючими вони справляли на них дуже позитивне враження про себе через свободу від обмежень, розкутість і впевненість у собі. Такі особи багато розмовляють, із задоволенням стають учасниками різних товариств. Але через брак стриманості і врівноваженості можуть піддатись пияцтву, ліні, зневазі до своїх обов'язків і це може відштовхувати оточення. При високому вірні за цією шкалою спостерігається високий рівень психопатизації і це передусє імпульсивній поведінці, а саме агресія, імпульсивність, ворожість, конфліктність.
3. Депресивність – високі результати притаманні особам, які мають понижений фон настрою. Вони переважно завжди похмурі, занурені в себе і свої переживання, некомунікбельні, невідступні. Такі особи викликають в оточення неприязнь і дратівливість. Аде в душі ці особи дуже чуйні, мають готовність до самопожертви. У своєму комфортному оточенні вони є веселими і жвавими. У діяльності вони старанні, сумлінні, не можуть

приймати рішення без вагань і невпевненості. Все, що вони роблять вимагає від них додаткової психічної напруги, скоро втомлюються, з'являється відчуття безсилля і виснаження. Високі показники свідчать про наявність депресивного синдрому і проявляються у сумі, страху, невпевненості, душевних стражданнях.

4. Дратівливість – особи, які мають високі показники за цією шкалою непостійні, уникають виконання власних обов'язків, можуть ігнорувати норми і правила, зневажають моральні цінності, для своєї вигоди можуть використовувати брехню і обман. Вони характеризуються недостатньою саморегуляцією психічних станів, проблемами в роботі, котра потребує певної напруги, зусиль, організованості, контролю. Ці особи часто бувають розгубленими і відчайдушними. Важко сприймають власну поразку, смозвинувачуючи себе і демонструючи агресивність до оточення. Щоб захистити себе від травмуючих переживань вони часто використовують конфліктну поведінку. Високі результати свідчать про нестійкий емоційний стан, а саме нетерпимість, імпульсивність, збудливість, напруженість.
5. Товариськість – для осіб з високим рівнем притаманні емоційна відстороненість, холодність, формалізм стосунків. Вони не прагнуть близькості, не цікавляться життям рідних і близьких, знайомляться поверхнево і формально. Ці особи самотні, надають перевагу книгам і речам, а не знайомству і спілкуванню. Низькі результати характеризують особу, як таку, яка не прагне спілкуватись, мовчазна, некомунікабельна, не є енергійною.
6. Врівноваженість – високі результати передбачають відсутність внутрішньої напруги, волю від конфліктів, задоволення собою і власними успіхами, готові притримуватись соціальних правил, вимог і норм. Низькі результати передбачають низький рівень стресостійкості, невпевненість у собі, песимістичні настрої, пасивність.
7. Реактивна агресивність – високі показники передбачають недосконалість моралі, брак вищих соціальних почуттів, а саме гордість, почуття

обов'язку, любов, сумління та ін. Їм байдуже до похвали і покарань, не виконують обов'язки, не реагують на моральні і соціальні норми. Вони прагнуть до гострих відчуттів і отримання насолоди, а також до задоволення своїх потреб і бажання вже і негайно, не дивлячись на ситуацію і оточуючих. Будь-яку критику по відношенню до себе чи зауваги вони не сприймають і трактують це як посягання на їхню свободу. Якщо хтось проявив бажання керувати їхньою поведінкою, змушує дотримуватись норм чи правил, то сприймають це агресивно і ворожнечо. Для задовільнення своїх бажань, такі особи готові витратити багато сили і енергії, але не докладаючи зусиль для виконання своїх обов'язків перед іншими особами. За допомогою цієї шкали можна визначити присутність ознак психопатизації. Високі показники означають високий рівень психопатизації, а саме агресивне ставлення до інших і прагненням домінувати над ними. Вони егоцентричні, авторитарні, недовірливі, домінантні.

8. Сором'язливість – високий рівень за цією шкалою в осіб передбачають нерішучість і невпевненість, вони часто тривожні, налякані, уникають небезпечних і ризикованих ситуацій, важко сприймають зміни і очікують від них неприємностей. При прийнятті рішення вони часто мають сумніви, довго перед тим думають, все зважують і затягують у часі. Вони уникають великого товариства, прагнуть спілкуватись у тісному колі друзів. Високі показники означають тривожність, скутість, невпевненість, мають труднощі у соціальних зв'язках, стриманість, сором'язливість, схвильованість, розгубленість.
9. Відвертість – дана шкала оцінює достовірність результатів. Від 8 до 10 балів означає щирість і адекватність відповідей, про самокритичність, відкритість, вміння визнавати свої помилки.
10. Екстраверсія-інтроверсія – високі показники свідчать про активність, честолюбство, прагнуть визнання, лідерство, сміливість, впевненість, комунікабельність. Вони соціально гнучкі, активні, компанійські, можуть

використовувати інших для власних цілей. Низькі результати свідчать про інтроверсію, а саме про труднощі в комунікації, скутість, замкненість, прагнення займатись тою діяльністю, яка не пов'язана зі спілкуванням. Високі показники свідчать про екстраверсію, низькі – про інтроверсію.

11. Емоційна лабільність – особи, які мають високі показники духовно організовані, чутливі, вразливі, артистичні, образно сприймають світ. Вони не люблять вульгарних і некультурних слів, їх дуже легко образити, вони тривожні, часом дезадаптовані та з дезорганізованою поведінкою. В осіб з високими показниками спостерігається коливання настрою, підвищена збудливість, дратівливість, недостатня саморегуляція.

12. Маскулінність-фемінність – високі показники описують особу, котра є сміливою, заповзятою, прагне до самоствердження, схильна до ризику, рішуча в діях без довгого обміркування. Особи мають практичні інтереси, раціональні і реалістичні думки, але в своїй поведінці не мають достатньо оригінальності і особливості. Низькі результати пояснюють протікання психічної діяльності по жіночому типу. Вони є чутливими, тривожними, м'які за характером, скромними, пропри це вони мають широке коло інтересів, мають багато уяву, фантазію, естетичний смак. Їм цікаві люди і міжособистісні стосунки, вони відчують інших людей, емоційно висловлюють свої думки, вміють зацікавити, переконати. Але в їхній поведінці їм бракує рішучості, відважності і наполегливості. Часто можуть бути пасивними, залежними, уникають конкуренції, легко йдуть на поступки, приймають допомогу і підтримку.

1. Методика мотиваційної структури особистості (В.Мільман). Ця методика діагностує наявність певних стійких тенденцій особистості, а саме загальну і творчу активність, прагнення до комунікації, забезпечення комфорту і соціального статусу. Результати дають можливість побудувати уявлення про ділову і загальножиттєву спрямованість особистості.

Ця методика містить 14 запитань, котрі відносяться до життєвих прагнень і певних сфер життя особистості.

Досліджуваний повинен дати відповідь «так» або «ні», де «+» це 2 бали, «-» - це 1 бал та «?» або «?» це 0 балів.

Бали рахуються за наступними шкалами:

- Шкала життєзабезпечення – ЖЗ
- Шкала комфорт – К
- Соціальний статус – СС
- Спілкування Сп
- Загальна активність – ЗА
- Творча активність – ТА
- Соціальна корисність – СК

Життєва спрямованість особистості – це сума балів Ж, К, СС, Сп.

Ділова спрямованість особистості – ЗА, ТА, СК.

Далі можна побудувати графік або мотиваційний профіль, де горизонталь – це шкали, а вертикаль – бали.

Якщо у досліджуваних високі бали ЗА, ТА, СК – це виражений діловий мотиваційний профіль особистості. А якщо високі бали за такими шкалами Ж, К, СС, Сп – це виражений загальножиттєвий мотиваційний профіль.

3.2. Аналіз результатів описового і порівняльного аналізу

За результатами дослідження за методикою діагностики мотивації (Т.Елерса) ми отримали такі результати.

Серед досліджуваних, які перебувають у стані гострої травми переважають ті, у котрих низький рівень мотивації до успіху – 40% досліджуваних, середній рівень – 35% , високий рівень – 20% та надто високий рівень – 5% (рис. 1).

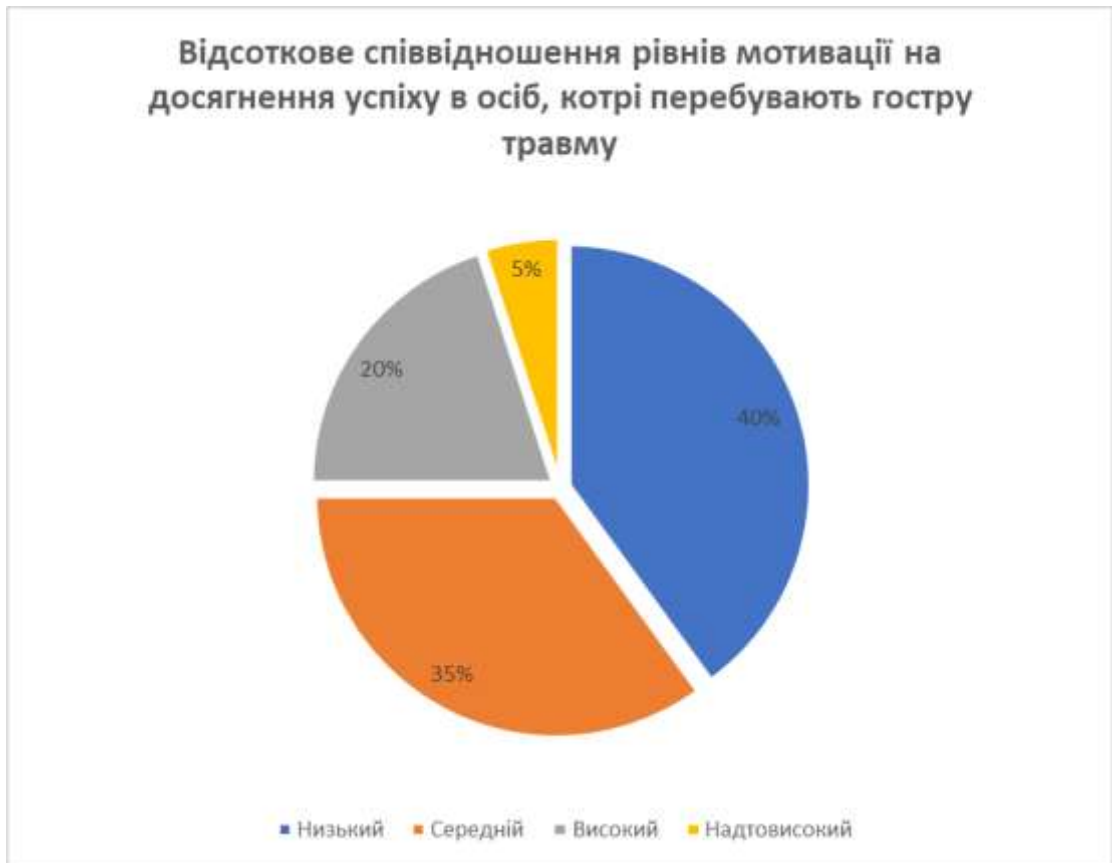


Рис.1. Рівні мотивації на досягнення успіху

Отже, серед досліджуваних осіб переважають ті, котрі мають низький рівень мотивації на досягнення успіху (40%) , середній рівень 35%, високий – 20% і надтовисокий – 5% досліджуваних.

Серед досліджуваних осіб, котрі перебувають у стані гострої травми серед жінок та чоловіків переважають:

- Жінки:

- Низький рівень мотивації до успіху – 35%
- Середній рівень мотивації до успіху – 45%
- Високий рівень мотивації до успіху – 15%
- Надвисокий рівень мотивації до успіху – 5%

- Чоловіки:

- Низький рівень мотивації до успіху – 55%
- Середній рівень мотивації до успіху – 30%
- Високий рівень мотивації до успіху – 15%
- Надвисокий рівень мотивації до успіху – 0% (рис.2).

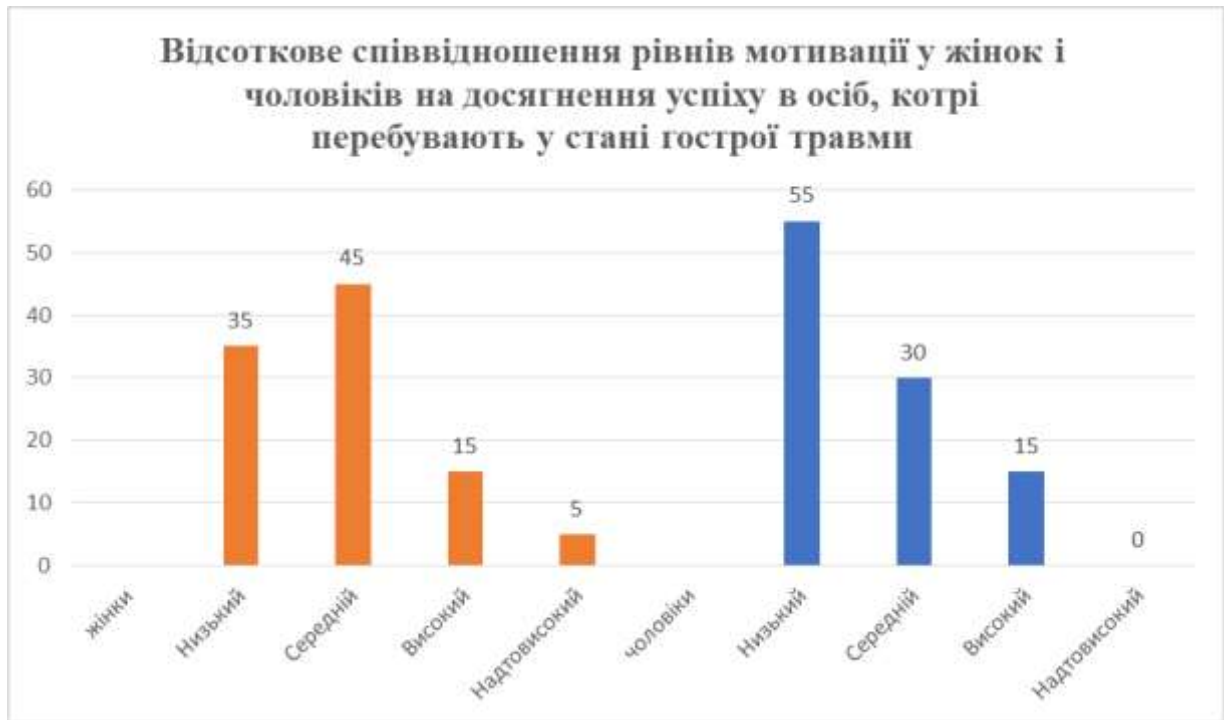


Рис.2 Відсоткове співвідношення рівнів мотивації у чоловіків і жінок

Порівнявши рівні мотивації серед чоловіків та жінок, ми з'ясували, що більшість чоловіків, які перебувають у стані гострої травми мають низький рівень мотивації досягнення успіху - 55%, а серед жінок низький рівень мотивації досягнення успіху мають 35%. Як і в чоловіків, так і у жінок переважають особи з низьким рівнем мотивації на досягнення успіху. Серед чоловіків відсутній надтовисокий рівень мотивації досягнення успіху.

Отже, чоловіки, які є у стані гострої травми більш схильні не прагнути до досягнення успіху, не схильні докладати своїх зусиль, займають пасивну позицію житті. Але попри це вони ризикують, є більш розкутими у своїх діях і вчинках, оскільки невдача їх не засмучує.

За результатами дослідження за методикою діагностики мотивації до уникнення невдач Т.Елерса ми з'ясували:

-серед досліджуваних, які перебувають у стані гострої травми переважають ті, у котрих високий рівень мотивації до уникнення невдач – 45% досліджуваних, надтовисокий – 15% , середній рівень – 30% та низький рівень – 10% (рис. 3).

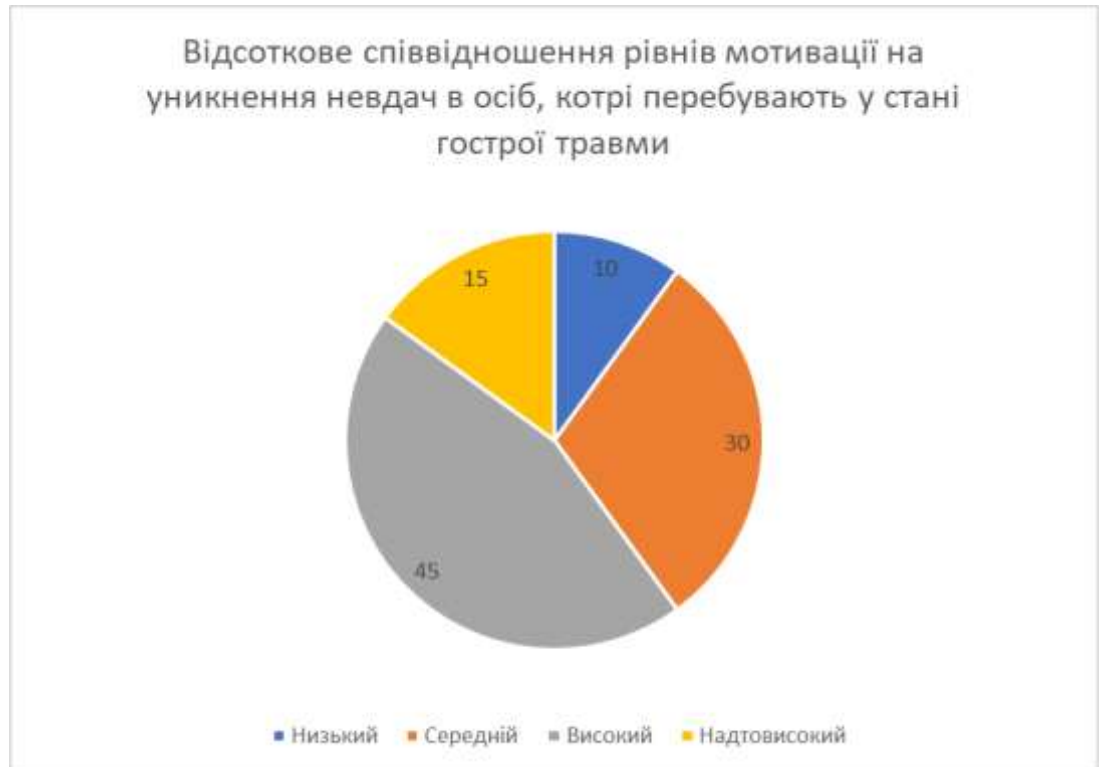


Рис.3. Відсоткове співвідношення рівнів мотивації до уникнення невдач

Отже, серед досліджуваних осіб, які перебувають у стані гострої травми переважають особи, котрі мають високий рівень мотивації до уникнення невдач. Тобто особи, котрі мають високий рівень самозахисту, а саме страх перед нещасним випадком, частіше можуть потрапити у неприємну ситуацію, аніж ті, в котрих мотивація на досягнення успіху є високою.

Особи, котрі мають страх невдач, а саме високий рівень самозахисту надають перевагу дуже маленькому або дуже великому ризику там, де можлива невдача не може загрожувати їх подальшому успіху.

Серед досліджуваних осіб, котрі перебувають у стані гострої травми серед жінок та чоловіків переважають:

- Жінки:
 - Низький рівень мотивації до уникнення невдач – 10%
 - Середній рівень мотивації до уникнення невдач – 30%

- Високий рівень мотивації до уникнення невдач – 40%
- Надвисокий рівень мотивації до уникнення невдач – 20%
- Чоловіки:
- Низький рівень мотивації до уникнення невдач – 5%
- Середній рівень мотивації до уникнення невдач – 30%
- Високий рівень мотивації до уникнення невдач – 25%
- Надвисокий рівень мотивації до уникнення невдач – 40% (рис.4).

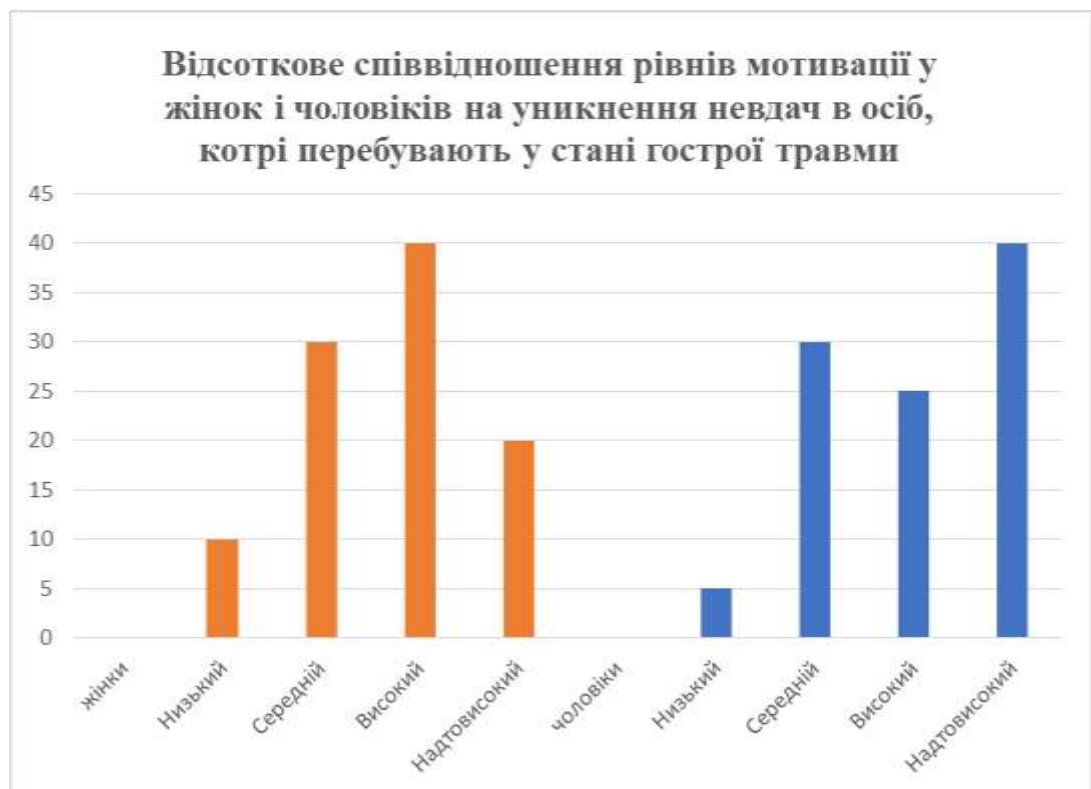


Рис.4. Відсоткове співвідношення рівнів мотивації у чоловіків і жінок

Отже, серед досліджуваних жінок, які перебувають у стані гострої травми переважають ті, які мають високий рівень мотивації до уникнення невдач (40%), а серед чоловіків переважають ті, котрі мають надвисокий рівень мотивації до уникнення невдач (40%). Отже, чоловіки, які перебувають у стані гострої травми більш схильні до уникнення невдач, ніж жінки, які перебувають у стані гострої травми, хоч вони теж намагаються уникати. Тобто ці особи намагаються вберегти себе від переживань, які можуть виникати при можливих невдачах, тому схильні не докладати зусиль для досягнення успіху, щоб потім не переживати через невдачі. Ці особи, які

можуть боятись невдач, надають перевагу невеликому або завеликому ризику. Чим більшу мотивацію до успіху має особа, до досягнення цілі, тим меншою в неї є здатність до ризику.

За допомогою методики FPI нами були отримані такі результати серед жінок, які перебувають у стані гострої травми:

- «Реактивна агресивність» - високі результати отримали 55% досліджуваних жінок, низькі показники – 20% жінок. Це означає, що жінки, котрі перебувають у стані гострої травми є більш конфліктними. В них наявний високий рівень психопатизації, який проявляється в агресивному ставленні до оточення і прагненні до домінування.
- «Емоційна лабільність» - високі результати отримали 55% жінок, які перебувають у стані гострої травми, а низькі результати отримали 5% досліджених. Можна зробити висновок, що жінки, які в стані гострої травми є емоційно нестійкі, в них часті коливання настрою, підвищений рівень збудливості, дратівливості, в них недостатній рівень саморегуляції. Лише у 5 % жінок спостерігається стабільний емоційний стан і вміння керувати собою.
- «Відкритість» - високі результати отримали 10% досліджуваних жінок, а низькі показники у 45% досліджуваних. Це свідчить про те, що жінки, котрі переживають травму є вибірковими у спілкуванні, обережними в налагодженні контакту з оточенням.
- «Сором'язливість» - високі результати отримали 40% досліджуваних жінок в стані гострої травми. Це означає, що ці жінки відчують невпевненість у собі і проявляють скованість у поведінці, діях чи твердженнях. Низькі показники отримали 10% досліджуваних жінок.
- «Дратівливість» - високі результати отримали 25% досліджуваних жінок, які в стані гострої травми. Це означає, що більшість жінок, які у стані травми є емоційно стійкими, не намагаються афективно реагувати, щоб уникнути напруги. Низькі результати – 35% досліджуваних жінок.

- «Врівноваженість» - високі результати отримали 15% досліджуваних жінок, а низькі результати – 20% жінок. Ці жінки погано захищені від впливу стресових факторів в повсякденному житті, які мали б опиратись на власну впевненість, оптимізм, активність. Жінкам, які перебувають у стані гострої травми є важко проявляти стійкість до стресових умов чи ситуацій.
- «Екстраверсія-інтроверсія» - виявлено 45% досліджуваних жінок є екстравертованими особистостями, а інтровертованими всього 15% жінок.
- «Фемінність-маскулінність» - високі результати у 40% досліджуваних жінок, які перебувають у стані гострої травми, а це означає, що їх психічна діяльність протікає по чоловічому типу, а низькі результати – у 20% жінок, що свідчить про те, що їх психічна діяльність протікає по жіночому типу (рис.5).



Рис.5 Аналіз особистісних якостей за методикою FPI у жінок, які переживають гостру травму

За допомогою методики FPI нами були отримані такі результати серед чоловіків, які перебувають у стані гострої травми:

- «Спонтанна агресивність» - високі показники виявлено у 45% досліджуваних чоловіків, а 25% - низькі показники. Це означає, що серед чоловіків, які переживають гостру травму спостерігається підвищений рівень психопатизації, що провокує імпульсивну поведінку.
- «Реактивна агресивність» - високі результати отримали 60% досліджуваних чоловіків, низькі показники – 5% чоловіків. Це означає, що чоловіки, котрі перебувають у стані гострої травми є більш конфліктними. В них наявний високий рівень психопатизації, який проявляється в агресивному ставленні до оточення і прагненні до домінування.
- «Емоційна лабільність» - високі результати отримали 35% чоловіків, які перебувають у стані гострої травми, а низькі результати отримали 5% досліджених. Можна зробити висновок, що чоловіки, які в стані гострої травми є емоційно нестійкі, в них часті коливання настрою, підвищений рівень збудливості, дратівливості, в них недостатній рівень саморегуляції. Лише у 10 % чоловіків спостерігається стабільний емоційний стан і вміння керувати собою.
- «Відкритість» - високі результати отримали 35% досліджуваних чоловіків, а низькі показники у 25% досліджуваних. Це свідчить про те, що чоловіки, котрі переживають травму є вибірковими у спілкуванні, обережними в налагодженні контакту з оточенням, надають перевагу довірливій і відкритій взаємодії з соціумом, достатньо самокритичні.
- «Сором'язливість» - високі результати отримали 40% досліджуваних чоловіків в стані гострої травми. Це означає, що ці чоловіки відчують невпевненість у собі і проявляють скованість у поведінці, діях чи твердженнях. Низькі показники отримали 15% досліджуваних чоловіків.

- «Дратівливість» - високі результати отримали 65% досліджуваних чоловіків, які в стані гострої травми. Це означає, що більшість чоловіків, які у стані травми є емоційно нестійкими і намагаються афективно реагувати, щоб уникнути напруги. Низькі результати – 10% досліджуваних чоловіків.
- «Врівноваженість» - високі результати отримали 40% досліджуваних чоловіків, а низькі результати – 15% чоловіків. Ці чоловіки добре захищені від впливу стресових факторів в повсякденному житті, які опираються на власну впевненість, оптимізм, активність. Чоловікам, які перебувають у стані гострої травми є досить легко проявляти стійкість до стресових умов чи ситуацій.
- «Екстраверсія-інтроверсія» - виявлено 40% досліджуваних чоловіків є екстравертованими особистостями, а інтровертованими всього 10% чоловіків.
- «Фемінність-маскулінність» - високі результати у 35% досліджуваних чоловіків, які перебувають у стані гострої травми, а це означає, що їх психічна діяльність протікає по чоловічому типу, а низькі результати – у 10% чоловіків, що свідчить про те, що їх психічна діяльність протікає по жіночому типу (рис.6).

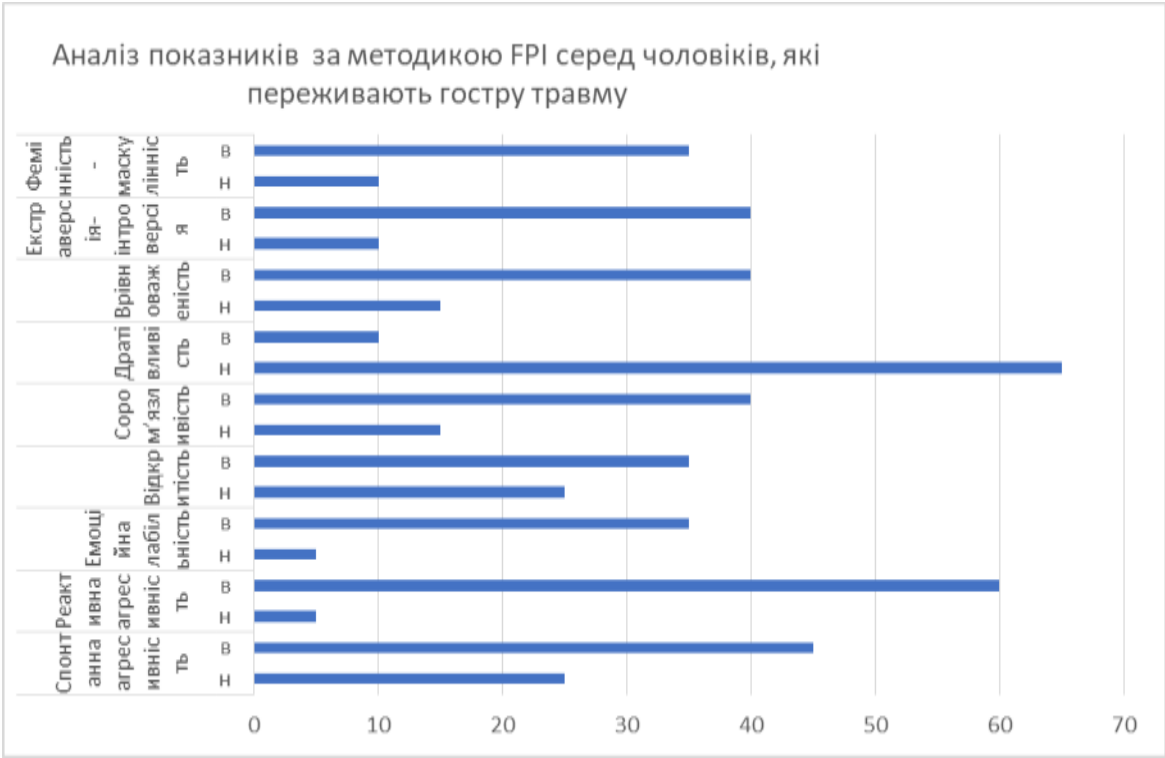


Рис.6 Аналіз особистісних якостей за методикою FPI у чоловіків, які переживають гостру травму.

Отже, у результаті нашого дослідження ми можемо зробити висновок про те, що у жінок і чоловіків, які пережили гостру травму найвищим показником є шкала «Реактивна агресивність». Це означає, що такі особи є конфліктними, в них високий рівень психопатизації, а саме вони агресивно ставляться до свого оточення, прагнуть над ними домінувати. Крім того вони емоційно нестійкі і мають схильність до афективної реакції щоб уникнути напруження у конфліктах.

Варто відзначити, що у чоловіків, які пережили гостру травму показники дратівливості є вищими, тобто вони більш емоційно нестійкі, конфліктні, мають афективні реакції. І в жінок, і в чоловіків показники емоційної лабільності є високими. Але в жінок вони є вищими. Тобто, у жінок, котрі пережили гостру травму спостерігаються перепади настрою, гіперзбудливість, дратівливість через брак саморегуляції. Варто відзначити, що жінки є скованішими, більше невпевнені в собі, не надто часто проявляють обережність при встановленні контактів, ніж чоловіки. Серед досліджуваних переважали екстравертовані особистості і маскулінного типу.

Проаналізувавши дані за методикою мотиваційної структури особистості В.Мільмана ми визначили середні показники мотиваційної структури:

- ЖЗ – життєзабезпечення – 8,4 балів
- К – комфорт – 6,8 бали
- СС – соціальний статус – 7,0 бал
- Сп – спілкування – 8,5 балів
- ЗА – загальна активність – 7,1 бал
- ТА – творча активність – 6,0 балів
- СК – соціальна корисність – 5,7 балів

Отже, найвищий результат є за шкалою спілкування (8,5 б.), наступним є життєзабезпечення (8,4 б.), потім загальна активність (7,1 б.), далі соціальний статус (7,0 б.), наступний комфорт (6,8 б.), після нього творча активність (6,0 б.) і на останній позиції є соціальна корисність (5,7 б.) (рис.7).



Рис.7. Показники шкал за методикою мотиваційної структури особистості в осіб, які пережили гостру травму

Ми порівняли показники шкал мотиваційної структури особистості у жінок і чоловіків. Серед жінок домінують наступні показники:

- ЖЗ – життєзабезпечення – 8,9 балів
- К – комфорт – 8,8 балів
- СС – соціальний статус – 6,2 бали
- Сп – спілкування – 8,2 бали
- ЗА – загальна активність – 6,8 балів
- ТА – творча активність – 6,0 балів
- СК – соціальна корисність – 5,1 бал

Отже, для жінок найбільше важливими є такі показники, як життєзабезпечення, комфорт і спілкування. А найменш важливими є показники – творча активність і соціальна корисність (рис.8).



Рис.8 Показники шкал за методикою мотиваційної структури особистості в жінок, які пережили гостру травму

Серед чоловіків домінують наступні показники:

- ЖЗ – життєзабезпечення – 7,6 балів
- К – комфорт – 7,1 бал
- СС – соціальний статус – 8,9 балів
- Сп – спілкування – 7,9 балів
- ЗА – загальна активність – 7,5 балів

- ТА – творча активність – 6,0 балів
- СК – соціальна корисність – 6,0 балів

Для чоловіків найважливішими є такі показники, як соціальний статус і спілкування, а найменше значення мають – творча активність і соціальна корисність (рис. 9).



Рис.9 Показники шкал за методикою мотиваційної структури особистості в чоловіків, які пережили гостру травму

3.3. Опис результатів кореляційного аналізу

Для того, щоб уточнити вплив певних особистісних чинників ми використали кореляційний аналіз даних, за допомогою якого можна з'ясувати значимі зв'язки.

Напрямки кореляції бувають:

- пряма або додатна прямолінійна кореляція – це означає, що більш високим значенням однієї ознаки відповідають більш високі значення іншої ознаки, а меншим значенням однієї ознаки відповідають низькі значення іншої ознаки;
- обернена або від'ємна кореляція – це обернені співвідношення, коефіцієнт має від'ємний знак.

Отже, ми обчислили коефіцієнт Пірсона (r) і виявили наступні кореляційні зв'язки. Виявлено прямі кореляційні зв'язки між (рис.10, рис.11):

- мотивація на досягнення успіху і маскулінність ($r=0,2120$, де $p=0,01$), зі зростанням показників мотивації до досягнення успіху, зростають показники маскулінності. Тобто ті особи, котрі мають високі показники мотивації досягнення успіху є більш маскулініми, ніж ті, які мають нижчі показники мотивації досягнення успіху. Вони є більш сміливими, заповзятими, прагнуть до самоствердження, схильні до ризику, рішучі в діях без довгого обміркування, мають практичні інтереси, раціональні і реалістичні думки, але в своїй поведінці не мають достатньо оригінальності і особливості;
- мотивація на досягнення успіху і екстравертованість ($r=0,2947$, де $p=0,01$) – зі зростанням показників мотивації до досягнення успіху, зростають показники екстраверсії. Тобто ті особи, які мають високі показники мотивації на досягнення успіху є більш екстравертованими особистостями, ніж ті, які мають нижчі показники мотивації досягнення успіху. Вони є активними, впевненими, комунікабельними, честолюбні, прагнуть до визнання, лідерства, сміливості. Крім того ці особи є соціально гнучкі, активні, компанійські, можуть використовувати інших для власних цілей.
- мотивація на досягнення успіху і відкритість ($r=0,2723$, де $p=0,01$) – зі зростанням показників мотивації на досягнення успіху, зростають показники відкритості. Тобто, особам, які мотивовані на досягнення успіху притаманні відсутність внутрішньої напруги, воля від конфліктів, задоволення собою і власними успіхами, готовність притримуватись соціальних правил, вимог і норм.

Зворотні кореляційні зв'язки:

- мотивація на уникнення невдач і депресивність ($r=-0,2990$, де $p=0,01$) – зі зростанням показників мотивації на уникнення невдачі, зменшується показник депресивності і навпаки. Тобто, особи, які мають високі показники мотивації на уникнення невдачі, котрі мають середній рівень схильності до ризику, щоб досягнути бажаного

результату, орієнтуються на свої сили, настирливо, легко, просто досягають своєї цілі не мають ознак депресивного синдрому.

➤ мотивація на уникнення невдач і реактивна агресивність ($r=-0,2604$, де $p=0,01$) – зі зростанням показників мотивації на уникнення невдачі, зменшується показник реактивної агресивності. Тобто, особи, які мають високі показники мотивації на уникнення невдачі, котрі мають середній рівень схильності до ризику, щоб досягнути бажаного результату, орієнтуються на свої сили, настирливо, легко, просто досягають своєї цілі не проявляють ознак реактивної агресивності.

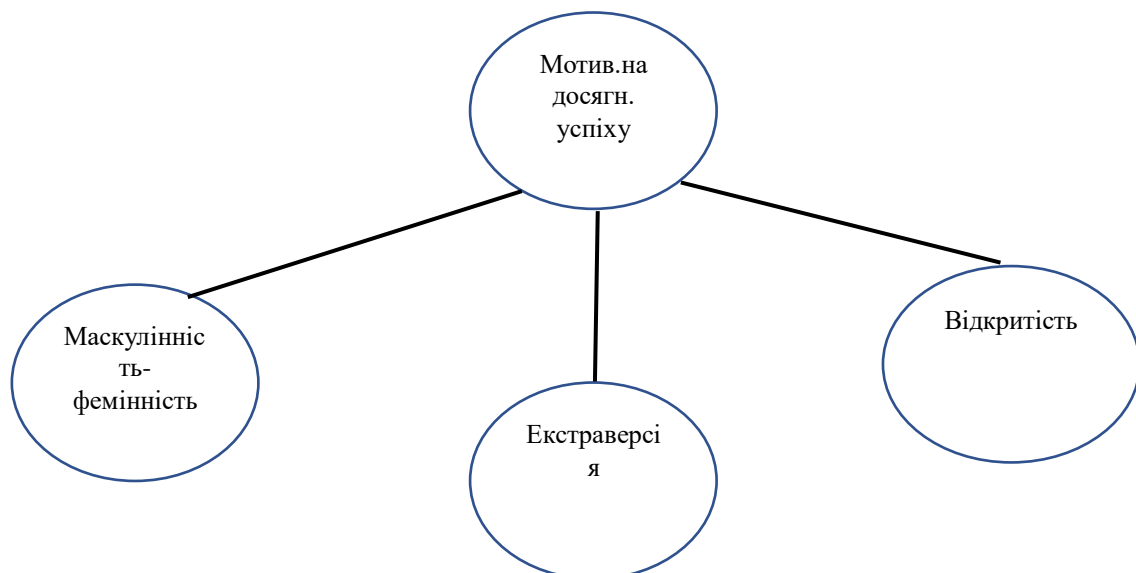


Рис.10 Кореляційна плеяда зв'язків мотивації на досягнення з іншими показниками

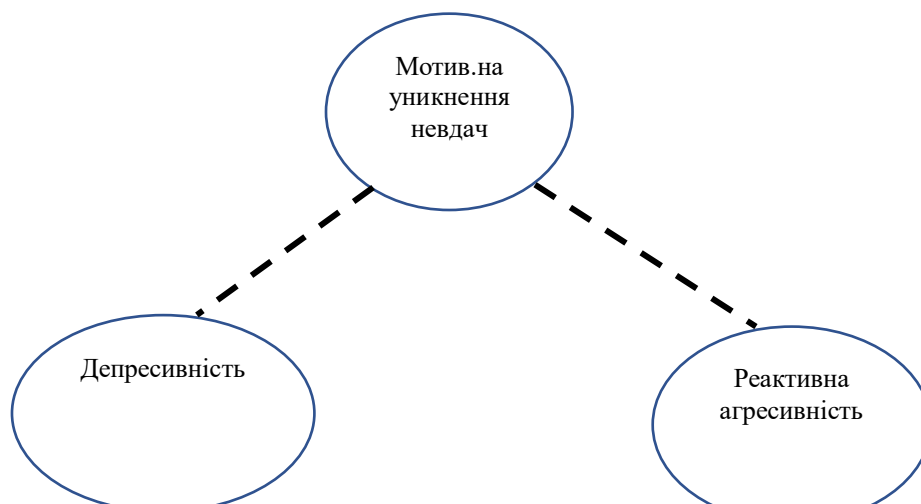


Рис.11 Кореляційна плеяда мотивації на уникнення невдач з іншими показниками

Висновки до Розділу III

За результатами емпіричного дослідження серед досліджуваних переважають ті, котрі мають низький рівень мотивації на досягнення успіху (40%) , середній рівень 35%, високий – 20% і надто високий – 5% досліджуваних. Серед досліджуваних жінок, котрі перебувають у стані гострої травми переважають особи, які мають середній рівень мотивації до успіху, а серед чоловіків переважають з низьким рівнем мотивації до успіху. Отже, чоловіки, які є у стані гострої травми більш схильні не прагнути до досягнення успіху, не схильні докладати своїх зусиль, займають пасивну позицію житті.

Серед досліджуваних осіб, які перебувають у стані гострої травми переважають особи, котрі мають високий рівень мотивації до уникнення невдач. Тобто особи, котрі мають високий рівень самозахисту, а саме страх перед нещасним випадком, частіше можуть потрапити у неприємну ситуацію, аніж ті, в котрих мотивація на досягнення успіху є високою. Серед досліджуваних жінок, котрі перебувають у стані гострої травми переважають з високим рівнем мотивації до уникнення невдач – 40%, а серед чоловіків – з надвисоким рівнем мотивації до уникнення невдач – 40%.

Посилюють установку на захисну поведінку дві обставини: перша — коли без ризику вдається отримати бажаний результат; друга — коли ризикована поведінка призводить до нещасного випадку. Досягнення ж безпечного результату людиною із ризикованою поведінкою навпаки послаблює установку на захист, тобто мотивацію до уникнення невдач.

Отже, мотивації досягнення успіхів і уникнення невдач є важливими й відносно незалежними видами людської мотивації. Від них багато в чому залежить доля й становище людини в суспільстві. Люди із дуже вираженим прагненням до досягнення успіхів домагаються в житті набагато більшого, ніж ті, у кого така мотивація слабка або відсутня.

За методикою FPI у результаті нашого дослідження ми можемо зробити висновок про те, що у жінок і чоловіків, які пережили гостру травму

найвищим показником є шкала «Реактивна агресивність». Це означає, що такі особи є конфліктними, в них високий рівень психопатизації, а саме вони агресивно ставляться до свого оточення, прагнуть над ними домінувати. Крім того вони емоційно нестійкі і мають схильність до афективної реакції щоб уникати напруження у конфліктах.

У чоловіків, які пережили гостру травму показники дратівливості є вищими, тобто вони більш емоційно нестійкі, конфліктні, мають афективні реакції. І в жінок, і в чоловіків показники емоційної лабільності є високими. Але в жінок вони є вищими. Тобто, у жінок, котрі пережили гостру травму спостерігаються перепади настрою, гіперзбудливість, дратівливість через брак саморегуляції.

Проаналізувавши дані за методикою мотиваційної структури особистості ми визначили середні показники мотиваційної структури: найвищий результат є за шкалою спілкування (8,5 б.), наступним є життєзабезпечення (8,4 б.), потім загальна активність (7,1 б.), далі соціальний статус (7,0 б.), наступний комфорт (6,8 б.), після нього творча активність (6,0 б.) і на останній позиції є соціальна корисність (5,7 б.).

ВИСНОВКИ

За результатами теоретичного дослідження, мотивація – це безліч мотивів, їх сукупність і внутрішній процес взаємодії. Вона пов'язана з потребами особи і проявляється при необхідності і недоліках в чомусь.

Мотивація – це система чинників, які можуть детермінувати поведінку людини, а саме це потреби особистості, її мотиви, прагнення, цілі, наміри тощо; а також вона є процесом, який може стимулювати і підтримувати активність у поведінці людини на певному рівні, тобто мотивація – це поєднання різних причин, які мають психологічний характер, котрі дають нам можливість зрозуміти поведінку особи, її спрямованість та активність.

Основою мотиваційної сфери людини є потреби, які є рушійною силою розвитку людини і її активності, оскільки залежить від біосоціального існування і пов'язана з появою нестачі в повсякденному житті; а також породжують активність, яка спрямована на усунення цієї нестачі.

Існує дві форми мотивації, а саме зовнішня і внутрішня. Зовнішня мотивація являє собою певний засіб досягнення цілі, а внутрішня мотивація – це розуміння суті, переконання. Вона може виникати в тому випадку, коли діяльність, ідея, мета, завдання є сприйнятими як такими, які є гідними.

Зовнішня мотивація являє собою певний засіб досягнення цілі.

За результатами дослідження мотиваційної сфери осіб, котрі пережили гостру травму і перебувають на стаціонарному лікуванні серед досліджуваних осіб переважають ті, котрі мають низький рівень мотивації на досягнення успіху (40%) , середній рівень 35%, високий – 20% і надто високий – 5% досліджуваних.

Порівнявши рівні мотивації серед чоловіків та жінок, ми з'ясували, що більшість чоловіків, які перебувають у стані гострої травми мають низький рівень мотивації досягнення успіху - 55%, а серед жінок низький рівень мотивації досягнення успіху мають 35%. Як і в чоловіків, так і у жінок переважають особи з низьким рівнем мотивації на досягнення успіху. Серед чоловіків відсутній надто високий рівень мотивації досягнення успіху.

Отже, чоловіки, які є у стані гострої травми більш схильні не прагнути до досягнення успіху, не схильні докладати своїх зусиль, займають пасивну позицію житті. Але попри це вони ризикують, є більш розкутими у своїх діях і вчинках, оскільки невдача їх не засмучує.

Отже, серед досліджуваних осіб, які перебувають у стані гострої травми переважають особи, котрі мають високий рівень мотивації до уникнення невдач. Тобто особи, котрі мають високий рівень самозахисту, а саме страх перед нещасним випадком, частіше можуть потрапити у неприємну ситуацію, аніж ті, в котрих мотивація на досягнення успіху є високою.

Особи, котрі мають страх невдач, а саме високий рівень самозахисту надають перевагу дуже маленькому або дуже великому ризику там, де можлива невдача не може загрожувати їх подальшому успіху.

Отже, у результаті нашого дослідження ми можемо зробити висновок про те, що у жінок і чоловіків, які пережили гостру травму найвищим показником є шкала «Реактивна агресивність». Це означає, що такі особи є конфліктними, в них високий рівень психопатизації, а саме вони агресивно ставляться до свого оточення, прагнуть над ними домінувати. Крім того вони емоційно нестійкі і мають схильність до афективної реакції щоб уникати напруження у конфліктах.

Варто відзначити, що у чоловіків, які пережили гостру травму показники дратівливості є вищими, тобто вони більш емоційно нестійкі, конфліктні, мають афективні реакції. І в жінок, і в чоловіків показники емоційної лабільності є високими. Але в жінок вони є вищими. Тобто, у жінок, котрі пережили гостру травму спостерігаються перепади настрою, гіперзбудливість, дратівливість через брак саморегуляції. Варто відзначити, що жінки є скованішими, більше невпевнені в собі, не надто часто проявляють обережність при встановленні контактів, ніж чоловіки. Серед досліджуваних переважали екстравертовані особистості і маскулінного типу.

Для жінок найбільше важливими є такі показники, як життєзабезпечення, комфорт і спілкування, а найменш важливими є показники – творча активність і соціальна корисність. Для чоловіків найважливішими є такі показники, як соціальний статус і спілкування, а найменше значення мають – творча активність і соціальна корисність.

На основі кореляційного аналізу ми побачили, що мотивація на досягнення успіху має прямі кореляційні зв'язки з маскулінністю, екстраверсією та відкритістю. А мотивація уникнення невдачі має зворотні кореляційні зв'язки з депресивністю і реактивною агресивністю.

Виявлено прямі кореляційні зв'язки між мотивація на досягнення успіху і маскулінність. Тобто ті особи, котрі мають високі показники мотивації досягнення успіху є більш маскулінними, ніж ті, які мають нижчі показники мотивації досягнення успіху. Вони є більш сміливими, заповзятими, прагнуть до самоствердження, схильні до ризику, рішучі в діях без довгого обміркування, мають практичні інтереси, раціональні і реалістичні думки, але в своїй поведінці не мають достатньо оригінальності і особливості.

Мотивація на досягнення успіху має прямий кореляційний зв'язок з екстравертованістю. Тобто ті особи, які мають високі показники мотивації на досягнення успіху є більш екстравертованими особистостями, ніж ті, які мають нижчі показники мотивації досягнення успіху. Вони є активними, впевненими, комунікабельними, честолюбні, прагнуть до визнання, лідерства, сміливості. Крім того ці особи є соціально гнучкі, активні, компанійські, можуть використовувати інших для власних цілей. Мотивація на досягнення успіху має прямий кореляційний зв'язок з відкритістю. Тобто, особам, які мотивовані на досягнення успіху притаманні відсутність внутрішньої напруги, воля від конфліктів, задоволення собою і власними успіхами, готовність притримуватись соціальних правил, вимог і норм. Виявлено зворотні кореляційні зв'язки мотивації на уникнення невдач з депресивністю. Тобто, особи, які мають високі показника мотивації на

уникнення невдачі, котрі мають середній рівень схильності до ризику, щоб досягнути бажаного результату, орієнтуються на свої сили, настирливо, легко, просто досягають своєї цілі не мають ознак депресивного синдрому.

Мотивація на уникнення невдач має зворотній кореляційний зв'язок з реактивною агресивністю . Тобто, особи, які мають високі показники мотивації на уникнення невдачі, котрі мають середній рівень схильності до ризику, щоб досягнути бажаного результату, орієнтуються на свої сили, настирливо, легко, просто досягають своєї цілі, не проявляють ознак реактивної агресивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания Л.,1968. 148 с.
2. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры.- М. Наука 1982. 185с.
3. Берг О. Мотивация на «ура». *Кадровый вопрос*. 2019. №8. С. 64
4. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М. , 1986. 188с.
5. Бріер Д., Скотт К. Основи травмофокусованої психотерапії. Львів : Свічадо, 2015. 448 с.
6. Вайтхед М. Консультирование человека в состоянии горя: модель помощи. *Психология зрелости и старения*. 2002. № 1. С.17-25.
7. Васильев И.А., Магомед-Эминов М.Ш. Мотивация и контроль за действием. -М.: Издательство МГУ, 1991.-143с.
8. Вершиловский С.Г., Лесохина Л.Н Молодежь в пути. Социально-психологический очерк. М. , 1971. 175с.
9. Власова А.М. , Савчук Л.М. , Савінова В.Б. Організаційна поведінка: Навч посібник. -К.: КНЕУ, 1998.-96с.
10. Волкан В., Зинтл Э. Жизнь после утраты. Психология горевания. Москва : Когито-Центр, 2014.
11. Волковицкий Г.А. Мотивация военно-профессионального самосовершенствования. М, 1994. 73 с.
12. Генкин, Б. М. Мотивация и организация эффективной работы (теория и практика): монография. Москва : Норма : ИНФРА-М, 2020. 352 с.
13. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М. : МГУ, 1982. 463с.
14. Грановская Р.М. Элементы практической психологии, Л.: Изд. ЛГУ, 1988.-231с
15. Данчева О.В., Швалб Ю.М. Практична психологія в економіці та бізнесі.-Київ: Лібра, 1998.270с.

16. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Краткий психологический словарь: Личность, образование, самообразование, профессия. Мн.: "Хэлтон", 1998.398с.
17. EMDR. Подолання наслідків психотравми. Практичний посібник / за ред. Арне Гофмана. Львів : ТзОВ Видавництво «Свічадо», 2017. 259 с.
18. Занюк С.С. Психология мотивации. – К. : Эльга-Н : Ника-Центр, 2001. – 352 с.
19. Иванова С. Мотивация на 100%. А где же кнопка. – М.: Альпина Бизнес Букс», 2007. – 288 с.
20. Иванцевич Дж. М., Лобанов А.А. Человеческие ресурсы управления. М.: Юнити, 2001. 186 с.
21. Ильин Е.П. Мотивы и мотивация. Спб.:Питер, 2000.
22. Карвасарский Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия. -СПб.: Питер, 1999.
23. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. М.: Наука, 1988. 192с.
24. Крукович Е. И., Ромек В. Г. Кризисное вмешательство: учеб.-метод. пособие. Минск : ЕГУ, 2003. 92 с.
25. Линдемманн Э. Клиника острого горя. *Психология эмоций*. Тексты / под ред. В. К. Вилюнаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. Москва : МГУ, 1984. С. 212–220.
26. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции: Курс лекций. М.: МГУ 1994.62с.
27. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. Москва : Изд-во Эксмо, 2005. 960 с..
28. Малкина-Пых И. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. Москва, 2010. 529 с.
29. Маслоу А. Г. Мотивация и личность: Пер. с англ. СПб.: Евразия, 1999. 403 с.
30. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління Посібник Київ Академвидав 2003.

31. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
32. Общая психодиагностика/Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. М.: МГУ, 1987. 304с.
33. Панок В. Г. Методичні підходи до надання психологічної допомоги потерпілим від техногенної катастрофи: Монографія. К.: Центр соціальних експертиз і прогнозів, 1999. 106 с.
34. Практикум по психологии профессиональной деятельности и менеджмента /Под ред. Г.С. Никифорова, М.А. Дмитриевой, В.М. Снетникова. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. 240 с.
35. Практическая психодиагностика: методики и тесты/ Под ред. Д.Я. Райгородского. Самара: Издательский дом «БАХРАХ-М», 2001. 672 с.
36. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Л. Г. Царенко / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ Видавництво «Логос». 207 с.
37. Рабочая книга практического психолога: технология эффективной профессиональной деятельности (Пособие для специалистов, работающих с персоналом). М.: Изд.дом "Красная площадь", 1999. 400с.
38. Романчук О. І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії. URL: https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Romanchuk_PTSD.pdf 83.
39. Ромек В. Г., Конторович В. А., Крукович Е. И. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. Санкт-Петербург : Речь, 2004.
40. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент: Курс лекций. К.:МАУП, 2001. 219с.
41. Старшенбаум Г. В. Суицидология и кризисная психотерапия. Москва : Когито-центр, 2005. 90 с.

42. Старшенбаум Г. В. Формы и методы кризисной психотерапии. Метод. рек. Москва, 1987. URL: www.medpsy.ru/library/library164.pdf
43. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. 160 с.
44. Шевченко О. Т. Психологія кризових станів. Уроки життя крізь призму страждань. Київ : «Здоров’я», 2005.
45. Шадриков В. Д. Введение в психологию: мотивации поведения. М.: Логос, 2003. 311с.
46. Эдсит Крис. Боевые травмы: Руководство по выздоровлению. Христоцентричное решение боевой травмы. Чернигов : In Lumine Media, 2015. 168 с.